

Hájek, Mojmír

[Bertrand, Alvin L; Wierzbicki, Zbigniew T. Socjologia wsi w Stanach Zjednoczonych: stan i tendencje rozwojowe]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. G, Řada sociálněvědná. 1971, vol. 20, iss. G15, pp. 139-142

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/111679>

Access Date: 22. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Z toho je možné vyvodit závěr, že se tíže bude dařit přesvědčovat mládež o tom, o čem nejsou přesvědčeni její rodiče. To je zvláště závažné zjištění, zejména pokud jde o takové otázky jako je úsilí o ovlivnění volby povolání. I když jistě nelze příliš generalizovat výsledky výzkumu v jedné lokalitě, zjištěné v roce 1969, pro všechna další léta, přesto je nutné se zamyslet nad tím, že vliv rodičů je nesrovnatelně větší než vliv školy.

Výsledky šetření vlivu rodiny a školy na volbu povolání byly (v procentech) tyto:

	9. třídy			II. ročníky		
	celkem	H	D	celkem	H	D
vliv učitelů byl						
rozhodující	6	9	3	6	6	7
malý	26	24	27	21	21	22
žádný	60	60	60	66	67	66
vliv rodičů byl						
rozhodující	29	31	27	24	22	27
malý	44	46	43	44	46	41
žádný	23	19	27	27	27	28
proti vůli rodičů se rozhodli	2	2	1	2	2	2

Relativně malý vliv školy souvisí nesporně s velmi nízkým prestižem učitelského povolání.

V rámci výzkumu života mládeže v Jihomoravském kraji byla věnována pozornost i otázkám volného času. Byly přitom sledovány některé aspekty, které nebyly v minulosti tak často zkoumány, které však mají význam z hlediska práce s mládeží. Zde připomínáme některé údaje, které se týkají otázky odkud čerpají mladí lidé informace o filmech, na které chodí, a o knihách, které čtou. Návštěva kina a čtení knih patří k činnostem, které mladí provozují ve volném čase rádi a často. Pokud jde o návštěvu kina, čerpají mladí informace o filmech nejčastěji z plakátů a vývěsních skříněk kin (44 % v 9. třídách a 43 % ve II. ročnících), dále se řídí doporučením kamarádů (u obou souborů 25 %) a teprve na třetím místě jsou informace z masových komunikačních prostředků.

Zajímavé je, že pokud jde o výběr knih, uvádějí mladí lidé, že si knihy vybírají podle spisovatele (24 % patnáctiletí, 28 % sedmnáctiletí), na druhém místě pak podle doporučení kamarádů (23 % a 21 %). Při výběru knih je vliv časopisů, rozhlasu a televize ještě mnohem menší než u výběru filmů (8 % a 9 %). Není třeba říkat, že v obou případech je zcela mizivý vliv doporučení rodičů a učitelů.

Výzkum přinesl velké množství výsledků, které z větší části byly zpracovány pro potřebu poslanců národních výborů. Prokázala se prospěšnost sociologických expertiz, které vycházejí z úkolů stanovených institucemi socialistického státu.

Dagmar Cahová, Miroslav Gregor, Jan Macků

Alvin L. Bertrand, Zbigniew T. Wierzbicki: *Socjologia wsi w Stanach Zjednoczonych* (Stan i tendencje rozwojowe). — Wrocław—Warszawa—Kraków — Zakład narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej akademii nauk, 1970, str. 464.

Význam interdisciplinární spolupráce je dnes ve vědecké metodologii nejen evidentní, ale i nutný. Specifickou její obměnou znamená práce tandemová. V případě recenzované studie Bertranda a Wierzbického o sociologii venkova ve Spojených státech je účinně aplikována na oblast této odvětvové sociologie. Přitom autoři vhodně kontaminovali obojí rovinu společného přístupu k její problematice a v jistém smyslu ji takto umocnili současně i náběhy práce týmové. Hodnocení obsahové náplně jejich knihy jasně signalizuje, že se tak stalo jen na prospěch věci samé. Více bude patrnó z konkrétních souvislostí recenzované práce.

Posuzovaná kniha Bertranda a Wierzbického má tento svůj konkrétní tematický půdorys: Část úvodní je výrazným přehledem současného stavu sociologie venkova v Polsku. Tento tematický úsek zpracoval znalecky informovaně i proporně vyváženě profesor Bog. Gałęski z Institutu filozofie a sociologie při Polské akademii věd (PAN) ve Varšavě. Druhou její paralelu současného profilu měnící se společenské scény dnešní „rural sociology“ v USA, koncipoval neméně adekvátně i tvořivě prof. J. A. Beegle z americké university v Michiganu.

Prof. B. Gałęski přistupuje k problematice polské sociologie venkova historicky. Zahrnuje sem její předmětnou situaci před první světovou válkou i její vývojovou bilanci po ní. Přitom různé sociokulturní podmíněnosti determinují i vzájemné rozdíly vnitřní diferenciací této sociologické disciplíny v obou jejích oblastech. Odtud vznikají sociologické souvislosti metodologického dosahu (pojmoslovný aparát), jejichž významu si je autor plně vědom. — Ve druhé kapitole úvodní části prof. J. A. Beegle sleduje vývojové trendy americké „rural sociology“ v těchto jejích konkrétních úsecích: a) podstatné demografické prvky v historii jejího růstu v USA; b) teoretický výklad vzorů přeměn ve venkovských oblastech; c) typologie přeměn se zřetelem k postojům obyvatelstva k nim; d) adaptace prostřednictvím zemědělské specializace nebo těžby nerostných zdrojů; e) adaptace zprostředkovaná růstem městského obyvatelstva nebo dojížděnou za prací; f) adaptace využitím nezemědělských forem výrobní aktivity, podnikané v důsledcích místní nebo vládní iniciativy; g) nedostatek adaptace jako důsledek inerce obyvatelstva.

Část I. — Pojmový aparát, problémy i jejich řešení — se rozpadá na 5 kapitol, které, s výjimkou kapitoly 4., jsou psány prof. Bertrandem. Současné tematické vyznačení jednotlivých kapitol signalizuje i jejich funkční a obsahovou náplň. V konkrétním kompozičním půdoryse se tedy rýsuje tato pracovní tematická jejich bilance takto: 1. Vznik a růst rurální sociologie a její výhledy futurologické. 2. Společenská struktura a organizace; úvod do systematické teorie sociologie a sociologie venkova. Závažného teoretického dosahu, hlavně pracovní poznatkového, jsou zvláště kapitola 3: Sociální interakce, sociální procesy a sociální participace a kapitola 4. Identifikace, integrace a adaptace. Konečně závěrečná kapitola I. části, 5. kapitola: Hlavní sociální instituce a institucionalizované struktury v rurální Americe — ji uzavírá.

Část II. — Šetření o lokální společnost — naší knižní studie je výlučně autorskou záležitostí prof. Z. T. Wierzbického. Rozčleněná tematicky jednotlivými kapitolami sem zahrnutými, je plně věnována problematice tzv. studia lokální společnosti, které si autor blíže vymezuje konkrétním sledem její metodologicky významné tematiky, a to: 1. Vesnická lokální společnost: sousedství a vesnická společnost. 2. Spory o výměr lokální společnosti. 3. Typologická orientace: typy, modely a kontinua. 4. Metody a hlavní orientace při studiích vesnických lokálních společností. Účinnou konfrontací se současným stavem světové literatury tohoto zájmově specifického úseku, opřenou o bohaté zkušenosti vlastní (jak nevzpomenout na autorovu výraznou monografii o typické polské vesnici — Zmíaca), srovnáním s možnostmi kulturní antropologie, i s účinným funkčním vymezením použitých procedur monografické atp., jsou takto, aspoň náznakově, prof. Wierzbickým vyznačeny ty tematické okruhy, v nichž autor komplexní problematiku těchto partií, na její úrovni se současnými autory světovými (M. Weber, Becker, MacKinney, Loomis, H. Redfield, Park, Burges, McKenzie, Malinowski, Radcliffe-Brown, ale i Merton, Parsons a jiní), takto účinně vymezuje. Přitom uplatňoval v dílčích souvislostech i pozitivní přístup vlastní.

Část III. — Rolnictvo, oblasti, venkovské obyvatelstvo a instituce — má především, jako ostatně americká rurální sociologie vůbec, ráz převážně praktický. Samotematické vyznačení jednotlivých jejích dílčích 5 kapitol to dotvrzuje zcela přesvědčivě. O textaci celé III. části se oba autoři přiměřeně podělili, a to tak, že 1.–3. kapitola je z pera prof. Bertranda, 4.–5. kapitola je autorizována textovým projevem prof. Wierzbického. Kompoziční konkretizace těchto úseků vyhlíží takto: 1. Rozvoj a povaha systému amerického zemědělství. 2. Demografická charakteristika životní úrovně amerického venkova. 3. Farmářství jako zaměstnání. 4. Agribusiness — nové odvětví americké sociologie venkova, zkoumající vzájemný vztah mezi třemi sektory: a) mezi základním zemědělstvím, b) mezi zásobováním farem a také c) mezi průmyslovým využitím zemědělské produkce. 5. Hlavní venkovské oblasti a jejich význam.

Část IV. — Aplikovaná sociologie venkova — se člení na 4 dílčí úseky;

z nichž textace prvních 3 kapitol odkazuje k autorství prof. Wierzbického, 4. kapitola je realizována prof. Bertrandem. Konkrétní průmět nám vykazuje tento jejich průřez: 1. Pronikání zemědělských inovací. Je ve svém zpracování v podstatě účinnou konfrontací se stejnojmennou studií „The Diffusion of Agricultural Innovations“ od E. V. Rogerse. 2. Aktivizace lokálních společností. 3. Zevšeobecňování zemědělské osvěty. 4. Šetření zdravotního stavu venkovského obyvatelstva v USA. Celková bilance této IV. části, hlavně obsahové zaměření její 2. a 3. kapitoly, je komparačně dosti blízká shodným aspektům analogické problematiky sociologie venkova i u nás.

Konečně závěrečná část V. — Informace: vědecká šetření a příprava sociologů venkova v USA — posuzované knihy je koncipována opět prof. Bertrandem. Kompozičně je rozčleněna do svých dvou podkapitol, a to: 1. Výzkumná centra, témata a převažující rozvojové tendence „rural sociology“ v USA. 2. Odborná příprava sociologů venkova (tamtéž). Oba vyznačené zřetele přijdou zřejmě vhod především odborníkům pro jejich dvoustranné orientaci v této zájmové oblasti.

Doprovodná resumé, anglické i ruské, s připojenými rejstříky (jmenným i věcným) jistě usnadní rychlou orientaci nejen odborníka, ale i méně zběhlého čtenáře v obsáhlém materiálu celé studie, neobyčejně pracné i složité komplexní. Ani tuto komponentu recenzované studie nelze přehlédnout. Snad stojí i za letmou zmínkou, že i při specifičnosti tématického zaměření naší sociologie venkova, je tu odkazově registrována připomínkou i práce prof. I. A. Bláhy v tomto daném úseku (viz str. 21). Jistě ne náhodně. V současné korespondenci osobní se mnou prof. Wierzbicki ve svém dopise ze 23. 12. 1970 výslovně uvádí: „Bardzo bym się cieszył, gdyby książka Bertranda i moja pomogła w jakiś sposób socjologom czieskim. Było by to dla mnie najmilsza nagroda za parę lat pracy.“

Mám-li se pokusit o celkové vyhodnocení posuzované studie, nutno vysoce kladně podtrhnout její věcný i informační přínos, konkretizovaný v recenzi už blíže vymezeným sledem specifických zájmově tematických okruhů, korespondujících současnému stavu vědeckého poznání těchto důležitých úseků. Potud jistě oba autoři (prof. Bertrand i prof. Wierzbicki) zhostili se svého úkolu s plným zdarem. Prof. Wierzbicki navíc vždy s pečlivým, až úzkostlivým srovnáním řešené problematiky sociologie venkova s přítomným stavem jeho výsledků v literatuře světové; tu přinesl práci obsáhlou a tvořivě podnětnou. Bohatě jeho zkušenosti vlastní však dovolovaly i širší osobité závěry. Je jistě škoda, že jeho vypjatá autokritičnost a pracovní skromnost si tu snad někdy kladly až příliš omezující bariéru.

Metodologicky jsou ovšem mezi americkou „rural sociology“ a polskou „sociologii wsi“ nepochybně i výrazné specifické rozdíly. Zatímco v PLR převažuje jasně problematika rolníka, namnoze ještě nezdružstevněného, a stává se tak klíčovým problémem vývojové predikčních trendů polského venkova vůbec, v USA se tu dere do popředí především otázka severoamerického farmářství, v jeho širokém, funkčně praktickém záběru. Oba autoři jsou si této skutečnosti i jejich aplikovaných důsledků plně vědomi. Platí to především pro vývojové výhledy venkova i zemědělství společenské struktury v Polské lidové republice.

Snad právě proto bychom v údobí silících kontaktů nástupu vědecko-technické revoluce také ve státech bloku socialistické společenské soustavy uvítali i diskusně otevřené aspekty predikční tak, jak si je pro světový trend výrazně signalizoval celým průběhem, a hlavně dosaženými výsledky, nedávno realizovaný VII. mezinárodní světový sociologický kongres, lokalizovaný do Varny v BLR (14.–19. září 1970). Tato jeho dislokace sotva byla náhodná. Jeho průběh i dynamický spád tu jasně prokázaly rostoucí podíl tvůrčího přínosu formující se současné marxistické sociologie také na tomto úseku.

Podobné konstatování není ovšem výtka na adresu recenzované studie. Spíše je míněno jako podnět k tomu, aby v nové příští redakci „Sociologii wsi“ autoři rozvedli i tyto perspektivy, pro něž si svou výchozí práci v její současné textové redakci zjednali vše potřebné. V tomto smyslu bude jejich studie podnětná i pro přítomnou fázi marxistické orientace naší sociologie venkova. Sám se domnívám, že v tomto směru jsou tu dány všechny nutné předpoklady, jak poznatkové, tak i metodické. Snad ani její polský text nemůže být trvale zábranou jejího hlubšího působení u nás.

Shrneme-li celkové vývojové přínos společného díla profesorů Bertranda i Wierzbického, je zřejmé, že jejich studie bude vítaným odražděním i pro plánovaný evropský sjezd sociologů venkova, proponovaný asi na březen 1971 do PLR; snad do Var-

šavy. Aktivní účast na něm i naší početné odborné delegace by měla být v tomto směru nejen kulturně politickou, ale i vědeckou samozřejmostí. Ba i víc; také vítanou pracovní příležitostí ke spolupráci, k níž právě knižní redakce problematiky sociologie venkova prof. Bertranda i Wierzbického v jednom ohledu pozitivně a tvořivě přímo aktivně vybízí.

Brno, 13. ledna 1971.

Mojmír Hájek

O VII. SOCIOLOGICKÉM KONGRESU VE VARNĚ

VII. světový sociologický kongres AIS (Association internationale de sociologie), uspořádaný ve dnech 14. až 19. září 1970 ve Varně v BLR, byl jistě významnou událostí nejen vědeckou, ale i obecně kulturní a sociálně politickou. Tomu korespondovala jak početná účast jeho delegátů, prakticky tu soustředěných téměř z celého světa. (Místo přihlášené kvóty 2000 účastníků jejich kongresová frekvence — usuzováno podle provedené registrace — se pohybovala nad hranici 4000). Hostitelské Bulharsko se svých povinností (jak organizačně, technicky i kulturně společensky) s tímto přílivem vyrovnalo v podstatě úspěšně. Také vzorné průvodní vybavení centrální kongresové haly, v níž bývala realizována plenární zasedání, tu podnětně přispělo, stejně jako ubytovací kapacita hotelů Varny samé, tak i přilehlého letoviště Zlatých Písků, včetně permanentně fungující autobusové dopravy pro kongresové účastníky.

Sama uzlová tematika kongresu ve Varně, zásadní komplexní pojetí *sociálně-ekonomické* předikce v souvislosti s převažujícími vývojovými trendy sociální struktury, v silících důsledcích celosvětových kontaktů s nástupem VTR, objevila se také v dílčích okruzích tematických programů jednotlivých pracovních skupin, pracovních sezení, komisí i improvizovaných besed za kulatým stolem. Její rostoucí závažnost se promítla nejen živým průběhem diskusí, ale také rozlohou pracovních zájmů, šíří i intenzitou osobních kontaktů, jak v jejich rovině formální, tak neformální.

Nebylo jistě náhodou, že VII. světový sociologický kongres byl poprvé realizován v zemi socialistického bloku. Právě jeho už naznačená centrální tematika, rozvedená v úvodním plenárním zasedání za předsednictví prezidenta Mezinárodní sociologické asociace prof. Jana Sczepaňského, výrazným projevem ministerského předsedy BLR s. Živkova, ostře podtrhla, že zvýšený zájem o vědecké poznání a orientaci vůbec též v oblasti společenské (nejen teoretický, ale i sociálně rekonstrukční — aplikační) je tu, v zemích socialistického bloku, stejně evidentní jako v kontextu západního kapitalismu, či hledajících zemí třetího světa i států politicky neutrálních. Navíc povaha socialistické společenské struktury slibuje v této oblasti mezilidských vztahů a společenské dynamiky vůbec na svém vývojovém rozcestí (abychom volně parafrázovali Rad. Richtu, který svým referenčním vystoupením právem sklídl účinnou rezonanci ve své sekci, zdaleka přesahující její obvyklou intenzitu) perspektivně výsledky ještě pronikavější, než je tomu v možnostech kterékoliv jiné společenské soustavy.

Podobný postup vyžaduje přirozeně systematické rozpracování sociologické teorie z marxistických pozic, adekvátní světovému vědeckému pohybu, prudkému nejen v oblasti sociologie, ale i společenských věd vůbec. Podobný účinný proces bude probíhat jistě v kritické sice, ale i nepřetržité konfrontaci různých přístupových aspektů k řešení konkrétní problematiky. Prostředí VII. světového kongresu ve Varně tomu vtisklo svůj specifický, pracovní interakční ráz, v němž různost názorové ideologických pozic nebránila pozorné osobní konciliantnosti přímých kontaktů i živých diskusních výměn řešené problematiky na nejrůznějších jejich pracovních zájmových rovinách.

Platí to jak pro pestrou paletu základních tematických úkolů jednotlivých pracovních skupin, spojených ujednocujícím svorníkem *plánování* příštího vývoje společenské struktury, tak i pro sezení pracovních shromáždění, dělně zřejmě volnějších, i pro jiné improvizované formy sjezdového jednání. Sám mohu vydat osobní svědectví o tomto průběhu sjezdové aktivity v rovině vědeckých shromáždění, z jejichž pestré palety osmnácti tematických variant (např. sociologie poznání, práva, volného času, komunikace atp.) jsme společně s bratislavským prof. Straňaiem sledovali dynamický průběh živého jednání v sekci sociologie sportu. V jejím vedení se střídali prof. Stone (USA) a prof. Wohl (PLR), jimiž sekundovali v obou rovinách ideově rozčleněného světa v této sekci jejich další partneři. Ze západních delegátů